

Als er nu tijdens een stormvloed door duinafslag in Egmond aan Zee gebouwen op het punt staan in te storten of als er een schip vast komt te zitten op het strand, zou al vrij snel het publiek, aangemoedigd door beelden op de sociale media, van alle kanten komen toestromen om de gevolgen van het natuurgeweld met eigen ogen te aanschouwen. Door de toegenomen mobiliteit ligt deze vorm van ramptoerisme binnen vrijwel ieders bereik; alleen verkeersopstoppingen kunnen de menigte nog op afstand houden. Hoe ging dat in het verleden? Kees Floor neemt u mee terug in de tijd m.b.v. wat oude kranten en prenten.

STORMGEWELD EN RAMPTOERISME IN EGMOND AAN ZEE

Kees Floor

KROKUSSTORMEN 1990

In een stormperiode van vier en een halve dag trok de wind aan de kust zowel op dinsdag 26 als op donderdag 28 februari 1990 enige tijd aan tot windkracht 10. Doordat de stormen en de daardoor veroorzaakte stormvloed optraden in de krokusvakantie, staan ze bekend als krokusstorm(vloed)en. De wind zat in de gevreesde noordwesthoek en

het getij was ongunstig; de schade aan de zeeweringen was dan ook enorm. De duinafslag bij Egmond bedroeg volgens het officiële stormvloedverslag van Rijkswaterstaat (1) ten noorden van De Werf en langs de Boulevard Noord (van paal 37,75 tot paal 38) gemiddeld zelfs acht tot elf meter (Afb. 1). Restaurant Lido (thans Van Speyk) stond *‘aan de rand van de afgrond’*, zo schreef het

Afb. 1

Duinafslag te Egmond aan Zee na de krokusstormvloed van 1990.

Foto: Henri Cormont/
Beeldarchief Rijkswaterstaat

dagblad De Telegraaf onder de kop: *'Ramptoerisme overspoelt Egmond'* (2a). De krant maakt verder melding van *'een schier oneindige sliert nieuwsgierigen, die op woensdag 28 februari de gure, snij-dende wind en de bitterkoude regenvlagen trotseren om een blik te kunnen werpen op het restaurant dat ternauwernood ontsnap-te aan de woeste golven'*. Het Lido was dicht, in restaurant/café De Boei was het dringen geblazen.

De Leeuwarder krant (3) schatte het aantal ramptoeristen op de zondag erna op honderdduizend. Een duidelijk geval van ramptoerisme.

JANUARISTORM 1976

We gaan verder terug in de tijd, en wel naar 1976. Op 2 en 3 januari van dat jaar werd de Nederlandse kust geteisterd door een zeer zware storm die een enorme schade veroorzaakte. Ook Egmond ontkwam niet aan de gevolgen. Onder andere

de Sterflat en pension Zee en Duin kregen het zwaar te verduren (4a). Van café-restaurant De Boei sprong een van de grote ruiten, zodat zand en stuifwater vrij spel kregen. Bij restaurant Lido verdween eerst het hek langs de Boulevard in zee, later het trottoir en uiteindelijk een deel van het terras (Afb. 2). Eigenaar T. van Kimmenade had zaterdagavond 3 januari zijn zaak al bijna afgeschreven en zat gereed om te vertrekken, maar verklaarde 6 januari in Het Parool (5) gewoon open te blijven in afwachting van wat de gemeente en Rijkswaterstaat zouden gaan doen. Zaterdag overdag had de televisie al beelden vertoond van de schade in Egmond. In het begin van de avond maakte Cor Mooij een foto die in het late jaarnaal werd uitgezonden. Heel Nederland kon zien hoe de storm speciaal in Egmond aan Zee had huisgehouden.

Afb. 2
Egmond aan Zee na de storm van januari 1976. Foto: Bert Verhoef/ Anefo/Het Nationaal Archief

Dat was voldoende om een stroom ramptoeristen in paraatheid te brengen. De daaropvolgende zondag veroorzaakte deze een drukte die niet onderdeed voor een topdag in het hoogseizoen. Het opruimwerk op die dag werd door duizenden mensen gadeslagen en in bijna alle straten van het dorp stond het verkeer vast (4a).

VERDER TERUG

In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw meldden de dagbladen en stormvloedverslagen geen andere voorvallen met duinafslag van betekenis. Op 1 februari 1953 werden wel grote stukken duin weggeslagen, zo valt later te lezen in *Contact met de Egmonden* (4b). In de landelijke kranten uit die tijd is er niets over te vinden; tijdens de watersnoodramp had men wel andere prioriteiten.

Ook van de zeer zware stormen van 1949 en 1944 lezen we in de pers

niets over duinafslag of ramptoerisme, dat gedurende de oorlogsjaren, met onder andere een tot verboden gebied verklaard strand, ook niet mogelijk zou zijn geweest.

Daarvóór kon het weer wel. Eind januari 1938 sloeg een noordwesterstorm volgens *De Telegraaf* (2b) grote stukken af van het duin bij Egmond. Vooral aan de zuidkant van het dorp waren de duinen over een grote afstand afgebrokkeld. Ze liepen niet langer langzaam glooiend af, maar vertoonden in plaats daarvan een steile wand van vijf of zes meter hoog, aldus de krant. Honderden en honderden nieuwsgierigen waren zaterdag 29 en zondag 30 januari uit de omgeving gekomen om het machtige schouwspel van de geweldige aanrollende golvenmassa's te zien. Dus toen al!

Afb. 3
Gestrand
schip *Kerk-*
plein met
toeschouwers,
1935. Bron:
Onbekend/
Collectie
Regionaal
Archief
Alkmaar,
fotonr. RAA
003009067

1935

Ook in 1935 komen we ramptoerisme als gevolg van een storm tegen. Ditmaal ging het niet om duinafslag en bedreigde huizen, uitspanningen of restaurants, maar om strandingen van schepen. Op 20 oktober van dat jaar strandde namelijk het S.S. *Kerkplein* (Afb. 3); kort daarna onderging de te hulp geschoten sleepboot *Drente* een zelfde lot. De ochtend na de storm was volgens het Algemeen Handelsblad (6a) ongeveer heel Alkmaar, Bergen, Egmond, Castricum, Limmen en Heiloo eropuit getrokken om de gestrande schepen te gaan zien. Maar ook van verder gelegen plaatsen kwamen de nieuwsgierigen per fiets, per auto, taxi of autobus. Het was drukker dan op de zonnigste dag in het badseizoen. Met moeite baanden de files auto's zich een weg door de nauwe straatjes van het kleine dorp. Op het strand stonden duizenden naar de boten te kijken. Vier weken later mocht Egmond zich nog steeds in grote belangstelling verheugen. *'Er waren weder auto's uit het gehele land en zelfs eenige Duitse wagens!'* jubelde De Tijd (7a).

Op 1 december volgde een nieuwe stranding; de Jos Maria kwam vast te zitten op een half uur lopen vanaf de Kerkplein. *'Maar geen nood'*, schreef de Telegraaf (2c), *'Taxi's snorren langs het strand en wie dat geen passend vervoermiddel vindt, stapt in een schelpkar'*. Door de nieuwe attractie waren de verwachtingen voor het vervolg van het winterseizoen weer hoog gespannen. De sneltekenaar van de Dam, die teruggekeerd was naar Amsterdam, zag nieuwe mogelijkheden en kwam ijlings

JUTTEN ANNO 1976

Naar aanleiding van de storm en de stormvloed van januari 1976 besteedde Het Parool ook aandacht aan Egmonder strandjutters (5). De krant schrijft onder andere: *'Weggeslagen strandpaviljoens, uit het zand gerukte paalfunderingen en aangespoeld hout hebben ook gisteren veel verzamelgrage jutters het strand op gelokt. In Schoorl moesten strandexploitanten strijd leveren met Egmondse jutters, die per jeep op kostbare balkenjacht waren'. (...)* *De hele fundering van het strandpaviljoen van Jaap Butter uit Schoorl is eruit. (...)* *Strandexploitant Jouke Minkema uit Hargen zag zelfs de zeven meter lange, zware betonnen palen onder zijn paviljoen verdwijnen'.*

Volgens burgemeester Cor Bernard van Schoorl, tevens hoofd van de strandvonderij, waren veel balken in het gat tussen Bergen en Schoorl weer op het strand gegooid. Bij wijze van uitzondering had hij, in overleg met strandvonder Simon Gutker, toegestaan dat de exploitanten hun eigendommen mochten ophalen. Van moeilijkheden met Egmonders wist hij niets.

Maar een van de exploitanten vertelde de krant: *"Wij hebben als de donder een tractor gehuurd en nog vier vrachten kunnen redden. De Egmonders waren ons al voor geweest. En je moet uitkijken als je er wat van zegt, want dan kun je nog een klap voor je kop krijgen ook. Ze zijn zo brutaal als de beul."*

Strandvonder Gutker komt eveneens aan het woord: *"Ik heb nog wel een jeep gezien en een stopteken gegeven. Maar ze reden door. De jutters verstoppden de balken ook wel achter het duin. Als je ze dan niet ziet, ben je ze kwijt en hebben zij geluk. Als het donker is, halen ze hun vondst op. Wat kun je er daarna aan doen?"*

Afb. 4
Gezicht op de verwoesting en het hotel 'Welgelegen', 6-7 januari 1905. Bron: Beeldbank Noord-Hollands Archief, inv.nr. NL-HlmNHA_55019047

terug naar Egmond. Hotels en café's sloegen nieuwe voorraden in. *'Het was een raar gezicht', aldus de krant, 'drie schepen op een rij. Egmond is in meer opzichten een unicum, maar in dit opzicht onbetwistbaar! Het wordt langzamerhand een punt van overweging op het strand een parkeerverbod voor schepen uit te vaardigen!'*

'In de dagen van de Kerkplein en de Drenthe kregen de toegangswegen tot Egmond aan Zee de eerste files te verwerken. Het dorp zat vol, er kon geen kip meer bij', zo zou Contact met de Egmondse ter gelegenheid van het afscheid van Klaas de Graaff van de reddingsbrigade in 1972 schrijven (4c). Toch is er nog een eerder geval te vinden, zelfs van vóór de jaren twintig waarin het bezit van een fiets, een motorfiets of auto in opkomst was, wat de groei van het latere ramptoeisme mogelijk maakte.

1905

In 1904 en 1905 veroorzaakten verscheidene stormen veel schade. Tijdens de storm van 17 januari 1904 ging veel duin verloren. De zee was dicht bij het strand gelegen gebouwen zoals de villa van de heer Boelmans ter Spill uit Alkmaar en hotel Welgelegen van P. de Graaff tot op enkele meters genaderd. De vloed had geen uur langer moeten duren, want dan zouden die percelen ongetwijfeld zwaar beschadigd of zelfs geheel vernield zijn geweest (6b). Een volgende storm op 6 oktober (2d) bracht opnieuw verwoesting. Een groot deel van het terras van Zeerust van H. van Pel werd weggeslagen. Op 30 december was het eveneens raak. Die storm spoelde veel zand weg, de eerder genoemde villa stortte voor de helft in en de veranda's van de hotels Zeerust en Welgelegen raakten beschadigd (6c). In de nacht van 6 op 7 januari 1905

sloeg een vierde storm minstens 10 meter duin weg. De beschadigde villa stortte nu geheel in zee en de hotels Zeerust en Zeezicht liepen ernstig gevaar (Afb. 4). De Telegraaf (2d) stuurde er zondag 8 januari een verslaggever op af. Hij schrijft: *‘De twee uur lange, kronkelende weg van Alkmaar naar Egmond, midden door het groen met bijna de gehele lengte ter weerszijden een breede sloot, was levendiger dan op andere Zondagen. De mare van het ongeluk had zich in Kennemerland verbreid, en uit Alkmaar, en uit de Zaanstreek, zelfs uit Amsterdam, waren velen naar het visschersdorp en badplaatsje op weg om de ruïnes van eenige vernielde gebouwen te zien. Coupétjes, landauers, jacht- en tentwagens, paniers en andere voertuigen brachten honderden uit Alkmaar en den omtrek naar Egmond aan Zee, zoodat om elf uur in Alkmaar geen rijtuig meer te krijgen was. Wandelaars en fietsers vormden op den weg tusschen de hoofdstad van Kennemerland en de Egmond en*

onafzienbaren sliert. (...). In de café’s te Egmond a/ Zee was het bijzonder druk en aan het eind van de hoofdstraat van het dorp, waar die zich bij het hotel Duinzicht tot een soort pleintje verbreedt, stonden de rijtuigen, nadat de paarden gestald waren, in lange files. (...) Maar om het geheel te overzien moest men (...) zich op het strand begeven. Honderden deden dit’.

Ook in 1905 was er dus al sprake van ramptoerisme; het was vermoedelijk de eerste keer dat Egmond aan Zee daarmee werd geconfronteerd.

18e EN 19e EEUW

Verder terugbladerend in de beschikbare kranten komen er nog slechts enkele stormen aan bod met vermelding van duinafslag of schade aan gebouwen te Egmond.

De aandacht van de pers is verschoven naar schepen die vergaan of op het strand worden geworpen (Afb. 5).

Afb. 5
Stranding
bij Egmond,
mogelijk 1742.
Bron: Studio
Rijksmuseum,
objectnr. RPP-
1878-A-1773

Afb. 6 Egmond aan Zee, gezien vanaf het strand, kort na de stormvloed van 1775. Bron: Collectie Regionaal Archief Alkmaar, fotonr. RAA1001133

RAMPEN OP ZEE

Stormen brachten niet alleen schade aan de Egmonder zeekering en direct daaraan grenzende gebouwen. Ze vormden ook enkele malen een regelrechte ramp voor de visserij, een bedrijfstak die voor het hele dorp van levensbelang was. Zo vergingen er tijdens de storm van 30 september 1807 maar liefst drie uit Egmond afkomstige vissersboten (12). Er kwamen 18 Egmonders om, allen ervaren zeelieden. Ze lieten 12 weduwen achter, waarvan twee zwanger, en 28 weeskinderen. Koning Lodewijk Napoleon stelde uit eigen middelen een bedrag ter beschikking om de eerste nood te lenigen. *‘Het is op zoodanig eene wijze, dat de weldadigheid van Zijne Majesteit de Regering van dat ongelukkig Zee-Dorp in de aangename gelegenheid heeft geplaatst, om als nu, zonder overhaasting, aan een welingerigt plan van duurzamen onderstand te kunnen arbeiden; welk plan de tegenwoordige plotselijke vermeerdering van het reeds zoo groot aantal harer behoefte ingezetenen haar in de droevige noodzakelijkheid stelt, eindelijk aan de algemeene, en sommige in vroegere tijdstippen reeds beproefde liefdadigheid harer Mede-Landgenooten te moeten aanbieden, als het eenigst middel om, onder Gods Zegen, dit oud en voormaals zoo florissant Dorp weder eenigzins op te beuren.’*

Bij de storm van 22 december 1894 werden de laatste overblijfselen van de Egmonder vissersvloot bijna geheel vernield. Daarbij kwamen 13 of 14 vissers om. Negen daarvan woonden in Egmond aan Zee, waarvan vijf huisvaders en een *‘kostwinner zijner moeder’*; ze lieten 6 weduwen achter en 20 of 22 wezen. Drie andere slachtoffers woonden in IJmuiden en Den Helder, maar waren geboren in Egmond (13a, 14).

Op initiatief van burgemeester Pieter Pranger werd een fonds opgericht *‘voor behoefte weduwen en weezen van verongelukte visschers te Egmond aan Zee’*. H.M. Koningin Wilhelmina stortte daarin 200, haar tante Sophie, groothertogin van Saksen, 100 gulden (13b).

Meldingen van ramptoerisme zijn er niet meer. We lezen over de storm zaterdag 22 december 1894, waarbij 12 meter, volgens een van de kranten zelfs 32 meter, duin werd weggeslagen en er van De Werf weinig overbleef. De koepel van het Badhotel werd ernstig bedreigd. Het strand lag vol met wrakhout en met vaten hars en terpentijn, afkomstig van het gestrande Duitse barkschip Carolina; bij de stranding kwamen 11 van de 18 opvarenden om. Drie vissersvaartuigen raakten op drift en werden niet meer teruggezien (8).

Een andere storm die de oude dagbladen haalde, was die van 3 en 4 februari 1825. Toen spoelde een storm bij Egmond tien meter duin weg en stortte de herberg Nieuw-Zeezicht in. *'Het zeewater werd opgejaagd tot eene hoogte, welke den geduchten vloed van 1775 heeft overtroffen'* (9). Afb. 6 uit 1775 laat de door die stormvloed veroorzaakte schade aan de duinen bij Egmond aan Zee zien. De steile, naar zee gerichte rand van het duin is kenmerkend voor recente afslag. In krantenberichten over andere stormvloeden vindt men dat terug.

Afb. 7 Gezicht op de duinafslag te Egmond aan Zee, kort na het instorten van de toren op 27 november 1741 (10). Op het strand liggen brokstukken; toeschouwers zijn toegestroomd. Vervaardiger: Adriaan Spinder. Bron: Studio Rijksmuseum, objectnr. RP-P-1878-A-1773

Na de storm van 1938 sprak De Telegraaf zoals we eerder zagen van ‘een steile wand’ (2b), na die van 1894 schreef De Tijd: ‘De duinen zijn over het geheel loodrecht afgesneden’ (7b).

Tenslotte zijn er nog de stormen uit de jaren veertig van de achttiende eeuw, die de krant haalden.

In november 1741 gaven noordwesterstormen en stormvloed de aanzet tot het instorten van het westelijk deel van de kerktoren en een gedeelte van de naastgelegen herberg de Vergulde Wagen (10) (Afb.7).

Twee jaar later stortte op 7 februari bij een sterke noordwesten wind en hoogwater de rest van de toren in. Bij diezelfde gelegenheid spoelden drie huizen weg, een ten noorden van de kerk, de beide anderen ten zuiden daarvan (11).

Afb. 5-7 illustreren dat het nieuws over bijzondere en indrukwekkende gebeurtenissen zich destijds niet alleen verspreidde via de dagbladen. Vaak werden er gravures gemaakt, die door boekhandelaren werden verkocht. De stormen van 1743 (Afb. 7) en 1775 (Afb. 6) waren kennelijk van die gebeurtenissen, evenals de stranding van een schip bij Egmond, mogelijk in 1742. Wat opvalt in zowel Afb. 5 als Afb. 7 is het grote aantal nieuwsgierigen dat is komen toestromen. Betreft het allemaal Egmonders, hulpverleners en reddingswerkers? Of zijn we hier al getuige van een vorm van ramptoerisme *avant la lettre*?

BRONNEN

1. Rijkswaterstaat, Dienst Getijdewateren, Stormvloedwaarsschuwingdienst: *Verslag van de Crocus-stormperiode 26 februari t/m 2 maart 1990* (SR63), 's-Gravenhage 1990.
2. De Telegraaf, a: 1 maart 1990; b: 31 januari 1938; c: 4 december 1935; d: 9 januari 1905.
3. Leeuwarder Courant, 5 maart 1990.
4. Contact met de Egmonden, a: 7 januari 1976; b: 14 januari 1976; 23 februari 1972.
5. Het Parool, 6 januari 1976.
6. Algemeen Handelsblad, a: 21 oktober 1935; b: 18 januari 1904; c: 1 januari 1905.
7. De Tijd, a: 18 november 1935; b: 1 januari 1895.
8. Haagsche Courant, 27 en 31 december 1894. De Volksstem, 16 januari 1895.
9. Groninger Courant, 11 februari 1825.
10. D' Oprechte Haerlemsche Courant, 30 november 1741.
11. Amsterdamse courant, 12 februari 1743.
12. Koninklijke Courant, 24 oktober 1807.
13. Rotterdams Nieuwsblad, a: 12 januari 1895; b: 27 februari 1895.
14. De Standaard, 31 januari 1895; Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant, 14 februari 1895.